

УДК 332.025.12:330.131.5

Коваленко Є. В.

Сумський державний університет

ЕВОЛЮЦІЯ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ У БІЗНЕСІ ЯК ВІДОБРАЖЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ПРОЦЕСІВ МАКРОРІВНЯ

Досліджено процес еволюційного розвитку соціальної відповідальності бізнесу на тлі соціально-економічних процесів національного і світового рівнів. Виявлено причини розвитку корпоративної соціальної відповідальності та її складові. Досліджено феномен становлення соціальної відповідальності як внесок бізнесових структур у сталий розвиток суспільства. Також соціальну відповідальність розглянуто як основу розбудови довгострокових відносин підприємницького сектору із суспільством на прикладі європейських країн.

Ключові слова: корпоративна соціальна відповідальність, держава, суспільство, прибуток, соціальні ініціативи.

Постановка проблеми. Корпоративна соціальна відповідальність перетворилася на добре обґрунтований і бізнес-орієнтований підхід, націлений на вирішення проблем сталого розвитку. Світ бізнесу стає все більш свідомим щодо своєї відповідальності за розв'язання соціальних і екологічних проблем нашого часу. В останні десятиліття з'явилася значна кількість організацій, які працюють над поширенням ідеї соціальної відповідальності, і низка наукових концепцій, так чи інакше пов'язаних з ідеєю корпоративної соціальної відповідальності. Разом з цим неможливо сказати, що існує єдине розуміння КСВ, так як існує безліч визначень і обґрунтувань у абсолютно різних галузях знань. Тому, з метою розуміння суті дискусії навколо КСВ та її контексту, важливим є дослідження історичного розвитку бізнес відповідальності у політичній та економічній перспективі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Корпоративна соціальна відповідальність як концепція, присвячена дослідженню взаємовідносин і відповідальності бізнесу перед суспільством, має довгу історію. Соціальна відповідальність бізнесу поєднує кілька напрямів наукових досліджень, зокрема економічну теорію, політичні науки, менеджмент, соціологію та філософію. Важливий внесок у дослідження розвитку і регулювання соціальної відповідальності бізнесу зробили такі вчені, як М. Альбер, Г. Боуен, Дж. Грейсон, К. Девіс, А. Матіс, П. Дракер, А. Карр, А. Керолл, Ф. Котлер, М. Крамер, К. Левін, М. Портер, М. Фрідмен, Р. Фрімен, Ф. Хайск та інші. Важливий внесок у розробку теоретико-прикладних аспектів соціально-відповідальної поведінки підприємств зробили такі вітчизняні вчені, як: В. Геєць, О. Грішнова, Г. Захарчин, А. Колот, Н. Супрун, О. Харчишина, А. Чухно та інші.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Разом з тим недостатньо дослідженими залишаються теоретико-методологічні проблеми формування соціальної відповідальності бізнесу у системі економіки держави. Це питання є особливо важливим з огляду на те, що в Україні, на відміну від більшості країн світу, відсутній державний механізм управління соціальною відповідальністю. У зв'язку з цим надзвичайно важливо дослідити процес та закономірності еволюційного розвитку соціальної відповідальності бізнесу на тлі соціально-економічних процесів національного рівня на прикладі європейських країн.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є систематизація наукових поглядів на процес і закономірності розвитку соціальної відповідальності

бізнесу з урахуванням соціально-економічних процесів макrorівня.

Виклад основного матеріалу. Взаємовідносини між бізнесом і суспільством і розвиток на цій основі підприємницької відповідальності можна прослідкувати протягом багатьох століть. Це ускладнює пошук точки відліку для порівняння із сучасними теоріями і сприйняттям концепції КСВ. Разом з тим глибокий історичний аналіз розвитку КСВ є важливим, так як розширює розуміння предмету дискусії. Основні підходи у теорії і практиці КСВ сформувалися за період останніх 200 років [1, с. 4]. За цей час сталися значні зміни у політичних і економічних реаліях, що суттєво вплинуло на баланс влади між основними складовими суспільства. Уряди, бізнес і громадянське суспільство стикаються із змінами у можливостях, ризиках і відповідальності.

Переважаючим підходом до розуміння відповідальності бізнесу до середини ХХ століття було зобов'язання створювати прибуток для своїх власників (ціна або спосіб одержання прибутку не мали жодного значення). Наприклад, А. Карр вважав, що бізнесова відповідальність полягає у створенні вигоди за будь-яку ціну [2]. Повна відсутність державного втручання у приватний сектор видається дивною у сучасних умовах, але в період початку індустріальної революції це було звичним явищем. Пізніше уряди різних країн почали встановлювати певні рамки для діяльності бізнесу, результатом яких стало державне регулювання економічної, соціальної та екологічної відповідальності учасників економічних відносин. Проте ще до початку ХІХ століття економічні, політичні і соціальні права найманих працівників залишались у зародковому стані. З середини ХІХ століття під тиском суспільства відбувається поступовий розвиток прав і свобод найманого персоналу, усвідомлення ролі і відповідальності бізнесу у суспільстві суттєво змінюється. У результаті формується сучасне розуміння соціальної відповідальності бізнесу, яке стає провідною концепцією у теорії і практиці сталого розвитку як на мікро-, так і на макrorівні.

Перші приклади запровадження відповідальності бізнесу можна знайти ще у ХVІІІ-ХІХ ст. Наприклад, Quaker Lead Company будувала міста в Англії для своїх робітників, школи та бібліотеки для сімей [3], а New Lanark добровільно зменшила робочий день до 10,5 годин замість прийнятих 13 і 14, ввела медичне та пенсійне страхування, покращила будинки для працівників [4, с. 34-45]. У Нідерландах підприємці Д. Гелдерман та В. Сторк створювали медичні фонди, фонди для вдів та си-

ріт, а Ж. ван Маркен платив своїм працівникам набагато більшу зарплату, ніж це було прийнято, відкривав дитсадки та школи, бібліотеки з читальним залами, кооперативні магазини, рекреаційні зали і навіть створив щотижневу газету саме для працівників своєї компанії [5, с. 24-25]. В Україні піонерами соціальної відповідальності і меценатства були родини Терещенків і Харитоненків.

Проте згадані вище приклади були поодинокими випадками. На початку XIX ст. питання здоров'я, навколишнього середовища та освіти не були пріоритетними. У результаті безвідповідального ставлення власників підприємств до питань безпеки, здоров'я та соціального розвитку найманих працівників почали поступово виникати робітничі організації та партії, які набули особливої популярності у Німеччині. Процес запровадження соціальних законів розпочався на початку XIX ст., але був доволі повільним. Наприклад, Німеччині знадобилося 14 років для того, щоб остаточно ввести в дію закон, який забороняв наймати на роботу дітей молодших 14 років. Протягом 1880-х років були запроваджені такі закони як: закон про медичне страхування (1883), закон про фінансову безпеку випадкових жертв (1884), а також закон про фінансову безпеку старших та німецьких людей. Та навіть усі ці закони не дуже покращили життя робітників.

Аналіз праць вчених з досліджуваної проблематики дозволяє виокремити такі основні причини розвитку КСВ: складнощі у пошуку і утриманні досвідчених працівників; необхідність пошуку важелів, які б мінімізували негативний вплив політичних й економічних суспільних збурень на життя компанії і настрої робітників; релігійні мотиви, які зобов'язували власників наглядати за своїми робітниками і забезпечувати їх усіма необхідними базовими потребами [6, с. 71-74; 7, с. 17]. Усі ці три причини мотивували власників бізнесу надавати своїм найманим працівникам певні додаткові блага та брати участь у житті громади.

Ранні наукові версії бізнесових зобов'язань (щодо соціальних зобов'язань корпорацій, соціального аудиту, використання податків для зменшення забруднювальних викидів) з'являються тільки на початку XX ст. Також у першій половині XX ст. було створено цілу низку міжнародних організацій, які займались окремими соціальними питаннями.

Після завершення другої світової війни ідеї соціальної відповідальності почали активно розвиватись. Важливою публікацією у цьому напрямі була монографія Г. Боуена «Соціальні зобов'язання бізнесмена» (1953), яка започаткувала не тільки появу наукової літератури з проблеми відповідальності бізнесу, але й окрему наукову школу.

Корпоративна соціальна відповідальність як об'єкт наукових досліджень набула актуальності у 1960-х роках. У цей час знову з'явився інтерес до соціальних та екологічних проблем, що знайшло свій вираз у створенні низки міжнародних організацій з проблем захисту навколишнього середовища. Саме у цей період науковці почали чітко наголошувати, що відповідальність бізнесу є значно ширшою, ніж виконання законів і одержання прибутку. Зокрема, корпорації мають цікавитись політичними процесами, добробутом громади, задоволеністю найманих працівників та усього суспільства. Бізнес починає сприйматися як важлива складова суспільства, нарівні з громадою і окремим громадянином. Такий підхід поступово поглиблює поняття соціальної відповідальності біз-

несу, відокремлює таких два напрями як зовнішня і внутрішня відповідальність. Це закладає основи для розвитку таких течій у складі концепції КСВ, як соціальна відповідність вимогам, бізнес етика, теорія стейкхолдерів, які отримали широкий розвиток упродовж наступних десятиліть.

У 1970-х роках відбулася подальша формалізація КСВ та підсилення її екологічної складової. У цей період з'являються розробки щодо застосування соціальних індикаторів (зменшення забруднень, умови найму та кар'єрного зростання, якість робочого життя, участь у розбудові міст та ін.) у процесі визначення власниками бізнесу напрямку соціальної активності; класифікації зобов'язань підприємств на три складові: внутрішнє коло – суто економічні функції, середнє коло – економічні функції, які також впливають на соціальну сферу, і зовнішнє коло – зобов'язання, які знаходяться все ще в аморфному стані і впливають на покращення соціального середовища; збільшується увага науковців і практиків до захисту прав меншин і жінок; вирішення екологічних питань виходить на принципово новий рівень.

У 1980-х роках науковці почали звертати увагу не тільки на КСВ, але і на такі речі, як корпоративна соціальна відповідність вимогам, бізнес етика і теорія/менеджмент стейкхолдерів. У цей період низка науковців (Т. Джонс, П. Дракер, Ф. Кочран) запропонували використовувати процесний підхід у дослідженнях КСВ, акцентували увагу на використанні соціально відповідальних практик, а також вивчали зв'язок між рівнем соціальної відповідальності фірми та її фінансовими результатами.

У 1980-х сталась низка серйозних екологічних катастроф, спричинених діяльністю бізнес-структур (аварія на хімічному заводі у Бхопалі, Індія, 1984; аварія на Чорнобильській АЕС, Україна, 1986; витік нафти з танкера Ексон Валдез біля берегів Аляски, США, 1989). Усі ці негативні події спричинили активізацію міжнародного екологічного руху, укріплення позицій міжнародних екологічних організацій та посилення ролі екологічної складової у КСВ [8].

Також наприкінці 1980-х–початку 1990-х років можна спостерігати тенденцію приватизації багатьох функцій держави (публічний транспорт, освіта, охорона здоров'я) у європейських країнах та Японії. Це пояснюється нездатністю урядів вирішувати виниклі проблеми. Уряди зрозуміли, що світ став складним і пряма регуляція не може вирішити усіх проблем через їх масштабність та складність. Бізнес, недержавні організації та споживачі були визнані суспільством як рівноправні учасники процесу прийняття рішень щодо важливих проблем на місцевому, державному та глобальному рівнях. Тому розпочався рух за пошук шляхів співпраці приватного сектору з урядовим з метою вирішити назрілі проблеми, і концепції сталою розвитку і соціальної відповідальності бізнесу якнайкраще відповідали економічним і політичним реаліям часу.

У 1990-х рр. дослідження корпоративної соціальної відповідальності значно поглиблюються, а сфери практичного застосування теоретичних розробок суттєво розширюються, що сприяє появі таких напрямів як соціальна продуктивність та корпоративне громадянство. На цьому етапі корпоративна соціальна відповідальність стає об'єктом уваги у політичних процесах, важливим економічним інструментом для забезпечення регулювання на регіональному, національному та

глобальному рівні. Так, прийнята в 1992 р. конференцією ООН з питань зовнішнього середовища і розвитку Програма 21 містила численні згадування про відповідальність, етичний менеджмент, роль бізнесу у суспільстві. В цей час значний інтерес до корпоративної соціальної відповідальності як до інструменту політико-економічного регулювання проявляється як в окремих європейських країнах (Нідерланди, Данія, Німеччина), так і на рівні Європейського Союзу в цілому.

На зміну вертикальним і командним методам вирішення соціально-економічних проблем приходять нові, суть яких полягає у тому, що саморегулювання бізнесу і спільне регулювання з урядом у вирішенні екологічних питань є більш ефективним, ніж заходи, які здійснюються урядом самостійно. Така горизонтальна політика була введена в Канаді, в Данії, Сполучених штатах, Німеччині, Нідерландах, Австралії, Франції.

Основною причиною бурхливого розвитку концепції відповідальності бізнесу починаючи з 1990-х стала глобалізація, яка полегшила мультинаціональним корпораціям доступ на усі національні ринки. Зменшення незалежності країн призвело до того, що урядам стало доволі важко керувати макроекономікою, тому роль міжнародних політичних та економічних організацій значно посилася. Результатом стала поява низки міжнародних стандартів соціальної відповідальності, розробка засад національної політики у сфері корпоративної соціальної відповідальності у провідних країнах світу, включення питань корпоративної соціальної відповідальності у порядок денний міжнародних організацій, збільшення фінансування досліджень з питань корпоративної соціальної відповідальності за рахунок державних та недержавних джерел. Внаслідок посилення тиску громадськості щодо підвищення підприємницької відповідальності бізнес зайняв проактивну позицію: КСВ перетворилась на інструмент забезпечення підвищених суспільних очікувань і спосіб захисту корпоративної репутації і бренду.

Як результат, саме у 1990-х відбувається остаточна зміна концепції КСВ і формування її сучасного розуміння: якщо у попередні десятиліття відповідальним вважали підприємство, яке робило певні пожертвування та здійснювало окремі етичні ініціативи, то наприкінці ХХ ст. з'явилась чітка вимога докорінної зміни бізнес-поведінки з метою покращення екологічного, економічного і соціального результату діяльності компанії. Сучасна концепція КСВ забезпечила мультинаціональні корпорації інструментами, які стали дієвими у боротьбі із складними викликами сьогодення.

На початку ХХІ ст. найбільш дієвим чинником розвитку КСВ стала активізація боротьби окремих споживачів та їх об'єднань за свої права та за етику ведення бізнесу. Така діяльність споживачів знайшла свій вираз у проведеному масштабних бойкотів відносно мультинаціональних компаній (наприклад, Shell, Nestle, Nike), які проводили безвідповідальний бізнес в цілому, щодо окремих продуктів або географічних регіонів. Ці бойкоти вперше в історії показали, що організована діяльність пересічних людей може змусити компанію змінювати свою поведінку і сідати за стіл переговорів. Результати бойкотування також показали іншим компаніям, до яких великих збитків і втрат іміджу може призвести неетичне ведення бізнесу, і наскільки ефективною є розробка стратегії КСВ для забезпечення стратегічного розвитку підпри-

ємства. Успішність таких глобальних акцій призвела до того, що споживачі на регіональному та місцевому рівні шляхом бойкоту або інших акцій протесту все активніше спонукають підприємства поводитись етично.

На початку ХХІ ст. були здійснені також важливі ініціативи Європейського Союзу у сфері розвитку КСВ. Наприклад, публікація Green Paper для роз'яснення позиції Єврокомісії у сфері КСВ (2001 р.), проведення Єврокомісією Форуму мультистейкхолдерів з питань КСВ (2002 р.). Документ Green Paper покликаний спонукати до дебатів щодо таких питань: розвиток КСВ, роль Євросоюзу у розвитку КСВ, створення партнерств між стейкхолдерами. Також документ Green Paper презентує сучасне погляд Єврокомісії щодо КСВ в Європі, закладає основу для концептуалізації КСВ на основі визнання трьох її важливих складових: люди (соціальні проблеми), планета (екологія) і прибуток (економіка). Також Єврокомісія дала чітке сучасне визначення змісту КСВ: «це концепція, у рамках якої компанія добровільно приймає рішення зробити свій внесок для покращення суспільства і очищення навколишнього середовища» [9, с. 7]. Важливою рекомендацією Green Paper була інтеграція питань КСВ у сферу вищого управління компаніями (раніше діяльність з КСВ належала до компетенції нижньої ланки управління і не носила системного характеру).

У цей же час активна дискусія велася (і продовжується дотепер) щодо добровільного характеру КСВ. У результаті зусиль недержавних організацій та Європарламенту була розроблена рекомендація щодо обов'язкового звітування компаніями про ведення відповідального бізнесу за трьома складовими: соціальною, економічною та екологічною. У той же час Єврокомісія продовжує відстоювати свободу бізнесу у сфері запровадження КСВ і наполягає, що ця діяльність має проводитись з урахуванням таких принципів, як: добровільність, прозорість, створення цінності, збалансування трьох складових КСВ, відповідність діючим міжнародним угодам та інструментам. Використання останнього принципу є найбільш проблематичним, так як застосування міжнародного права може призвести до встановлення мінімальних стандартів корпоративної поведінки [10].

Форум мультистейкхолдерів щодо КСВ, який закінчився у 2004 році, слугував платформою для обміну досвідом найкращих практик і підкреслення головних проблем. Учасники форуму, до якого входили роботодавці, наймані працівники, споживачі, політики, встановили загальний для ЄС підхід до КСВ і визначили ділянки, які потребують додаткової уваги з боку європейських структур. Таке було прийнято Європейську хартію фундаментальних прав, яка чітко визначила важливі цінності Європейського Союзу. Європейські ініціативи з питань КСВ були підтримані багатьма міжнародними організаціями з питань КСВ та організаціями, які займаються окремими соціальними або екологічними проблемами.

Початок ХХІ ст. засвідчив також загальносвітову зацікавленість у розвитку соціальної відповідальності бізнесу і важливість забезпечення сталого розвитку, внаслідок чого відбувся запуск Ініціативи з глобальної звітності (GRI), Глобального договору ООН (UN Global Compact), OECD Рекомендація для мультинаціональних підприємств. Вважаємо, що усі європейські та загальносвітові ініціативи щодо формалізації і актуалізації КСВ свідчать, що відповідальна діяльність бізнесу не

може ґрунтуватись на лише добровільних засадах, а потребує певного регулювання ззовні – як з боку окремих стейкхолдерів, так і держави. Це дасть можливість створити загальні умови для усіх учасників суспільних відносин і надати більше гарантій зацікавленим сторонам.

Контент-аналіз свідчить, що розвиток концепції соціальної відповідальності бізнесу знаходиться у тісному взаємозв'язку із соціальними, політичними та економічними процесами на рівні національних економік та у світовому масштабі. Значний вплив на формування концепції КСВ справляє також проблема забруднення навколишнього середовища. Також на розвиток «соціальної відповідальності бізнесу, її масштаби значний вплив справляє циклічність розвитку економіки» [11].

Висновки і пропозиції. Отже, посилення тенденцій прагнень суспільства до регулювання корпоративної соціальної поведінки сприяло появі низки течій і теорій КСВ, еволюції розуміння соціальної відповідальності бізнесу, створенню міжнародних стандартів і різноманітних інструментів державного регулювання, були розроблені основи державної політики у сфері

відповідальності бізнесу. Також підприємства почали використовувати КСВ як обов'язкову складову стратегічного управління, яка сприяє підвищенню ефективності бізнесу і його сталому розвитку.

Якщо на ранніх етапах розвитку відповідальності бізнесу основними чинниками цього процесу були складнощі у пошуку і утриманні досвідчених працівників, необхідність пошуку важелів, які б мінімізували негативний вплив політичних й економічних суспільних збурень на життя компанії і настрої робітників, релігійні мотиви, які зобов'язували власників наглядати за своїми робітниками і забезпечувати їх усіма необхідними базовими потребами, то в останні десятиліття на перший план виходять такі фактори як загострення екологічних проблем, глобалізація та активізація громадських рухів споживачів.

Подальші дослідження з даної проблематики необхідно проводити у напрямі вивчення зарубіжного досвіду державного регулювання соціальної відповідальності бізнесу з метою пошуку інструментів, які будуть найбільш дієвими в умовах України.

Список літератури:

1. Mathis A. Corporate social responsibility and public policy-making: perspectives, instruments, and consequences. – Twente, 2008.
2. Carr A. Is Business Bluffing Ethical? In: Rae et al. (eds). Beyond Integrity: A Judeo-Christian Approach to Business Ethics. – Zondervan Publishing House: Michigan, 1996.
3. Raistrick P. Two Centuries of Industrial Welfare: The London (Quaker) Lead Company, 1692 – 1905. – Mooreland Publishing Company, 1988.
4. Reitz R. Paul Tillich and New Harmony. – Evangelisches Verlagswerk Stuttgart: Stuttgart, 1970.
5. Sociaal-Economische Raad, Corporate Social Responsibility: A Dutch Approach. – Koninklijke Van Gorcum BV: ssaen, 2001.
6. Micklethwait J., Wooldridge A. The Company: A Short History of a Revolutionary Idea. – The Modern Library: New York, 2003.
7. Bakan J. The Corporation: The Pathological Pursuit of Profit and Power. – Constable: London, 2005.
8. Харчишина О.В. Corporate social responsibility of SMEs [Електронний ресурс] / О.В. Харчишина // Економіка. Управління. Інновації. – 2014. – № 2. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/eui_2014_2_58.pdf.
9. European Commission. Green Paper: Promoting a European framework for corporate social responsibility. – Office for Official Publications of the European Communities: Luxembourg, 2001.
10. Lux J., Thorsen S., Meisling A. The European Initiatives/Corporate Social Responsibility. The Corporate Governance of the 21st Century. – Kluwer Law International: The Hague, 2005.
11. Царик І.М. Регулятивні інструменти посилення соціальної відповідальності бізнесу в системі національної економіки: автореф. дис. ... к-та екон. наук: 08.00.03 / І.М. Царик; Черніг. держ ін-т ек. та упр-ня. – Чернігів, 2011. – 23 с.

Коваленко Е. В.

Сумский государственный университет

ЭВОЛЮЦИЯ ОТВЕТСТВЕННОСТИ В БИЗНЕСЕ КАК ОТОБРАЖЕНИЕ СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКИХ ПРОЦЕССОВ МАКРОУРОВНЯ

Резюме

Исследован процесс эволюционного развития социальной ответственности бизнеса на фоне социально-экономических процессов национального и мирового уровней. Выявлены причины развития корпоративной социальной ответственности и ее составляющие. Исследован феномен становления социальной ответственности как вклада бизнес структур в устойчивое развитие общества. Также социальная ответственность рассмотрена как основа построения долгосрочных отношений предпринимательского сектора с обществом на примере европейских стран.

Ключевые слова: корпоративная социальная ответственность, государство, общество, прибыль, социальные инициативы.

Kovalenko Y. V.
Sumy State University

EVOLUTION OF BUSINESS RESPONSIBILITY AS A REFLECTION OF SOCIAL AND ECONOMIC PROCESSES ON THE MACRO LEVEL

Summary

The theoretical aspects of the process of evolutionary development of the social responsibility of business were studied against the backdrop of social and economic processes of national and global levels. The causes of the development of corporate social responsibility and its components were founded. The phenomenon of the formation of social responsibility as a contribution to businesses in the sustainable development of society was investigated. It is also considered a social responsibility as the basis of building long-term relationships with the public business sector on the example of European countries.

Keywords: corporate social responsibility, state, society, profit, social initiatives.

УДК 656.61.003(042)

Колегаев И. М.
Одесская национальная морская академия

РАЗВИТИЕ МОРСКОГО ТРАНСПОРТА УКРАИНЫ В СОВРЕМЕННЫХ УСЛОВИЯХ

Морской транспортный комплекс мировой экономической системы, развиваясь как саморегулируемая подсистема, находится в жесткой зависимости от динамики глобальных социально-экономических отношений. С одной стороны, выделяются чисто коммерческие задачи судоходных компаний, а с другой, принципиальным становится достижение адекватности состояния международных экономических отношений, экологического равновесия и устойчивости развития морского транспортного комплекса. Эффективность его развития и функционирования предопределяется нормализацией инвестиционной и функциональной деятельности. В этом процессе из-за существенного влияния внешних факторов сложным остается выбор параметров развития национального флота. Они должны обеспечивать транспортную независимость внешней торговли и соответствовать основным характеристикам конкурентного противостояния. Именно последнее ограничивает выход развивающихся стран в статус морских. Отдельные судоходные компании не могут формировать общее восприятие глобального рынка морской торговли.

Ключевые слова: параметры морского транспорта, конкурентные ограничения, эффективность развития, сбалансированность стояния.

Постановка проблемы. Рыночная ориентация хозяйства Украины на принципах смешанной экономической системы с социальной ориентацией с учетом развития международной транспортной интеграции обуславливает необходимость решения ряда сложных задач. Международные принципы обеспечения транспортной безопасности национальных грузовладельцев и устойчивости транзитных сообщений предопределяют проблемы укрепления судоходных компаний, оперирующих под государственным флагом независимо от формы собственности. Для условий Украины особое значение представляет участие в функционировании Евро-азиатского транспортного коридора (TRASECA), отражающего характер оптимизации маршрутов доставки товаров внешней торговли.

Центральной задачей при приоритетной реакции на внешние ограничения стоимости капитальных активов судоходной компании и ее текущих затрат становится оптимизация дохода. Поэтому в качестве стратегии устойчивого позиционирования в течение отдельных этапов жизненного цикла флота следует рассматривать сверхконкурентное качество обслуживания грузопотоков. При полном соответствии потенциала и организации судоходства требованиям безопасности. Именно эти характеристики и определяют требования к пределу экономичности перевозочного процесса.

Стандартная ситуация развития международных экономических отношений предопределяется соотношением абсолютных или сравнительных преимуществ [1, с. 41], вследствие чего формиру-

ется дифференциация капиталоемкости и трудоемкости производства. В отношении же морской индустрии этот принцип определенным образом деформируется. При достаточно низкой трудоемкости реальный экспорт капитала в страны с низким экономическим потенциалом основан на принципах минимизации налогового бремени. Именно на этом принципе и формируется конкурентная экономическая устойчивость большинства судоходных брендов.

В то же время уровень поддержания национального торгового флота определенным образом связан с характером экспорта ведущими странами капитала и производственной деятельности в страны третьего мира [2, с. 55]. Это, в частности, достаточно четко прослеживается в экономической политике Германии и в системе поддержки национального торгового флота.

Источником нормативности [3, с. 74] состояния любого национального или рыночного сегмента глобального торгового судоходства является характеристика текущей фазы экономического цикла и институциональные международные регуляторы. При этом международные организации не ориентируются на коммерческие результаты судовладельцев, поэтому предпринимательские регуляторы действуют на горизонтальном уровне и сверху вниз. Приоритетом становятся международные конвенции, положения которых выступают в форме критериальных ограничений. Именно они наряду с предпринимательскими принципами формируют и ограничивают параметры провозной